

รายงานผลการดำเนินการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านประเพณี
บ้านสันหนองเหนียว อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา

รายงานผลการดำเนินการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านประเพณี
บ้านสันหนองเหนียว ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ประเพณีการเลี้ยงผีมดผีเม็งขึ้นอยู่กับผู้คนในตระกูลจะตกลงกันว่าการเลี้ยงผีบรรพบุรุษจะมีเมื่อใด อาจเป็นปีละหนึ่งครั้ง หรือสองปีครั้งแล้วแต่จะตกลงกัน กำหนดเดือนราวๆ เดือน ๖ หรือเดือน ๙ เหนือ

การไหว้ผีมดผีเม็งจะต้องสร้างผามหรือปะรำเพื่อประกอบพิธีในการพ่อน อุปกรณ์ในการพ่อนมีผ้าถุง เสื้อแบบล้านนา ผ้าเคียน (โพก) หัว ที่สำคัญต้องมีผ้าผืนยาวห้อยไว้ที่กลางผามเพื่อให้บรรดาญาติๆ เข้าไปจับผ้า ที่ห้อยแล้วเอาใบหน้าซบกับผ้าพร้อมกับโยนตัวไปมาเปิดโอกาสให้ผีบรรพบุรุษเข้าถึงตนเองหลังจากนั้นก็ไปแต่งตัวแบบเจ้าทรงทำการพ่อนบูชาผีบรรพบุรุษ โดยมีเครื่องดนตรีแบบล้านนาที่เรียกกันว่าวงกองเต่งถึง หรือวงปี่พาทย์มอญ ลีลาการร่ายรำไม่มีแม่ไม้ท่าทางเป็นสิ่งตายตัวใครจะร่ายอย่างไรก็ได้แล้วแต่วิญญาณจะพาไปตามเสียงดนตรี ซึ่งมีเพลงบรรเลงโดยเฉพาะชื่อเพลงผัดกินน้ำปะป้าว (ผัดกินน้ำมะพร้าว)

เครื่องบูชาเช่นไหว้มีหมู ไก่ เหล้า ข้าวต้ม บางตระกูลมีเลือดหมูสดๆ แล้วแต่จะกำหนด ซึ่งรายละเอียดเล็กๆน้อยๆ อาจแตกต่างกันไปบ้าง นอกจากนี้มีขัน (พาน) ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน หอกดาบ บรรดาอาวุธที่เจ้าของตระกูลมี ที่สังเกตข้อแตกต่างระหว่างผีมดผีเม็งยังมีอีกเล็กน้อยนั่นคือตระกูลที่นับถือผีมด จะไม่มีกระบอกปลาร้า ส่วนผีเม็งเวลาไหว้ผีจะมีกระบอกปลาร้าเป็นเครื่องสังเวยพร้อมกับอาหารอื่นๆ จึงมีคำพูดกันว่า "ผีเม็งน้ำฮ้า"

ที่สำคัญในการพ่อนแต่ละครั้งมีการให้ความรู้สอดแทรกในพิธีกรรมเช่นการคล้องช้าง ในตอนบ่ายใกล้ งานเลิก หากตระกูลใดมีเขยใหม่จะให้เขยใหม่สมมุติตนเองเป็นช้างคลานไปมาในช่วง (ลาน) พิธี บรรดาญาติ จะเอาผ้าขาวม้าหรือผ้าที่มีความยาวไล่คล้อง ช้างต้องคลานหนีให้ไวที่สุด แสดงถึงความสามารถ ความแข็งแรง ที่หลบหลีกอันตรายที่จะมาทำร้ายตนเองซึ่งในชีวิตจริงต้องปกป้องครอบครัวด้วย เมื่อคล้องช้างได้ก็นำมาเลี้ยง เหล้ายาในวงพิธี

อีกกิจกรรมหนึ่งจะทำก่อนที่พิธีจะจบลงมีการล่องสะเปา (เรือ) หาลาโดยการนำเอาอุปกรณ์ที่สมมุติว่าเป็นปลาเตรียมไว้โยนทิ้งไปตามช่วง (ลาน) บรรดาญาติในตระกูลต่างพากันเข้าในวงสะเปา บางคนมีพายก็พายเรือไป ส่วนคนที่มีเครื่องมือก็จะทำพิธีการนำแซะ (ชะนาง) ส้อน (ซ้อนตัก) เอาปลาบางคนก็ทำการทอดแหจับปลาสมมุติที่โยนไว้ก่อนหน้านี้แล้วเป็นการสอนให้ลูกหลานขยันหมั่นเพียรทำมาหากิน

ประเพณีการฟ้อนผีมดผีเม็งช่วยให้ลูกหลานมารวมกันประกอบพิธีรำรำเกิดความสนุกสนานในการที่มาร่วมกันนานๆ กว่าจะมาพบกันเกิดความสามัคคีในวงตระกูล บางครั้งลูกหลานเกิดการเจ็บป่วยก็บ่นบานศาลกล่าวแก่ผีมดผีเม็ง เมื่อหายจากเจ็บป่วยก็มีการทำพิธีไหว้ผีแก้บน ในการประกอบพิธีแต่ละครั้งชาวบ้านใกล้เคียงจะมาร่วมเตรียมเครื่องแต่งดาบูชา เสียงดนตรีทำให้ชาวบ้านมาดูการฟ้อนผีมดเป็นการผ่อนคลายเหมือนหนึ่งมีการแสดงพื้นบ้านให้ชาวบ้านได้ชม

การฟ้อนผีมดผีเม็งเป็นการบูชาผีบรรพบุรุษที่สืบทอดมายาวนานสร้างความสามัคคีในเครือญาติช่วยให้ชาวบ้านมีดนตรีได้ชมเป็นการผ่อนคลายเกิดความสนุกสนาน

หลังจากพิธีกรรมฟ้อนผีมดผีเม็งจบลงก็เชื่อกันว่าวิญญาณบรรพบุรุษก็กลับไปอยู่ที่หอผีที่สร้างไว้ในร้วบ้านคล้ายกับหอผีปู่ย่าของคนล้านนาในครอบครัวอื่นๆ รอไว้โอกาสในปีต่อไปจึงประกอบพิธีกรรมไหว้สาผีมดผีเม็งกันใหม่

โครงการจัดทำข้อมูลด้านประเพณี บ้านสันหนองเหนียว ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยามีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านในจังหวัดพะเยา บริหารงานตามวัตถุประสงค์ของ LPA คือเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรให้มีการจัดบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ และทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจ โดยการประเมินและการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมสนับสนุนตามภารกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยาอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (LPA) ด้านที่สี่ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายของโครงการคือรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดพะเยา เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น รักษาอัตลักษณ์ ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ลูกหลาน เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงศักยภาพในการปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหาร โดยมีจุดมุ่งหมายคือท้องถิ่นมีการปฏิบัติงานในการบริการประชาชนหรือจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ตามมาตรฐานเดียวกันทุกพื้นที่เพื่อกระตุ้นให้ท้องถิ่นมีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นรู้จักตัวเองมากขึ้นรู้จักปัญหาอุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็งในการดำเนินงานและเพื่อการบริการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น